

2. Перехід від стану війни до воєнного стану: після закінчення активних бойових дій та підписання мирного договору де-факто стан війни може бути скасований, але може залишитися певна напруга та загроза, що призводить до введення воєнного стану для забезпечення порядку і безпеки в умовах післявоєнного відновлення. Також може виникнути необхідність у введенні воєнного стану для управління наслідками війни, включаючи призначення реабілітаційних заходів, врегулювання внутрішнього порядку тощо.

Отже, перехід між цими двома станами можливий, і він зазвичай відбувається залежно від еволюції конфлікту, зовнішніх обставин та стратегічних вирішень керівництва країни.

Керівництво країни може приймати стратегічні рішення щодо воєнного стану та стану війни відповідно у таких аспектах:

1. Воєнний стан:

– запровадження воєнного стану. У разі загрози безпеці країни або наявності внутрішнього або зовнішнього конфлікту керівництво країни може прийняти рішення про запровадження воєнного стану для забезпечення безпеки та порядку. Це може включати мобілізацію військових сил, розміщення контрольних пунктів, обмеження прав громадян та інші заходи;

– мобілізація ресурсів. Керівництво країни може приймати стратегічні рішення щодо мобілізації економічних, військових та людських ресурсів для підтримки зусиль у війні або в умовах воєнного стану;

– запровадження аварійного стану. У разі ескалації конфлікту або загострення ситуації керівництво країни може прийняти стратегічне рішення про перехід до більш жорстких заходів, таких як запровадження аварійного стану, для забезпечення ефективного керівництва в умовах кризи.

2. Стан війни:

– ведення бойових дій. Керівництво країни має приймати стратегічні рішення щодо проведення військових операцій, стратегій боротьби та захисту національних інтересів у війні;

– дипломатичні переговори. У різних етапах конфлікту керівництво країни може вживати стратегічних дипломатичних заходів для мирного врегулювання конфлікту або для міжнародної підтримки військових операцій;

– гуманітарна допомога. У випадку війни керівництво країни може приймати стратегічні рішення щодо надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало від конфлікту.

Стратегічні рішення керівництва країни у воєнний час або в умовах воєнного стану зазвичай визначаються масштабом та природою конфлікту, наявними ресурсами країни, а також міжнародними відносинами.

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

УДК 341.321

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/304-306

Тетяна СУПРУН-КОВАЛЬЧУК
доцент кафедри
соціально-економічних дисциплін
КЗВО «Барський
гуманітарно-педагогічний коледж
ім. М. Грушевського»,
кандидат юридичних наук, доцент

**МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ
ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

24 лютого 2022 р. російська федерація почала безпідставну, жорстоку загарбницьку й руйнівну війну в Україні, відкрито атакуючи мирне населення та цивільну інфраструктуру. Агресія росії є жорстокою та неприйнятною, порушує права людини та міжнародне право.

Україна, як європейська держава, має право на свій суверенітет та вибір щодо своєї майбутньої спрямованості. Міжнародне співтовариство має обов'язок підтримувати Україну в цих важливих питаннях. Водночас в сучасному суспільстві важливо визнавати та розуміти необхідність забезпечення прав людини та основних свобод за будь-яких обставин, в тому числі і в Україні. Саме тому постає питання необхідності захисту прав та свобод людини під час збройних конфліктів.

Методи ведення військових конфліктів з часом змінюються, що ставить перед міжнародним гуманітарним правом завдання постійно адаптуватися до цих змін. Захист прав людини в умовах збройних конфліктів є дуже важливою темою для сучасних дослідників у галузі міжнародного гуманітарного права та прав людини. Це вимагає постійного вдосконалення законодавства та механізмів захисту прав людини, щоб забезпечити ефективний захист усіх осіб, які перебувають у зоні конфлікту.

Основним напрямом міжурядової співпраці є захист прав людини, що діють на основі положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Міжнародне співтовариство, включаючи ООН, ЄС та НАТО, засуджує збройні конфлікти та акти агресії, оскільки вони порушують міжнародне право та права людини. Проте, на жаль, збройні конфлікти залишаються реальністю у сучасному світі, і важливо продовжувати працювати над їх врегулюванням та запобіганням ним задля забезпечення миру та безпеки для всіх людей.

На війні, яка триває до сьогодні, вчиняється велика кількість порушень прав людини та МПП: бомбардування медичних закладів, шкіл та цивільних кварталів, масові страти беззбройних цивільних, гвалтування жінок і дітей – це неприпустимі злочини, які потрібно негайно припинити та притягнути винних до відповідальності. Шкода, завдана містам, сілам, сільськогосподарським угіддям, лісам і джерелам води, буде мати серйозні наслідки для місцевого населення та навколишнього середовища.

Женевські конвенції та їх Додаткові протоколи є ключовими документами у сфері регулювання військових конфліктів та захисту осіб, які не беруть участь безпосередньо у бойових діях. Зазначені документи були прийняті 12 серпня 1949 р. в Женеві і встановлюють мінімальні стандарти захисту для цивільних осіб у разі війни; вони є важливим кроком у забезпеченні прав людини під час військових конфліктів і визначенні обов'язків сторін конфлікту щодо захисту цивільного населення, зокрема:

- Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у регулярних арміях (Конвенція I);
- Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що постраждали в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі (Конвенція II);
- Конвенція про поводження з військовополоненими (Конвенція III);
- Конвенція про захист цивільного населення під час війни (Конвенція IV);
- Додатковий протокол I до Женевської конвенції 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів.
- Додатковий протокол II до Женевської конвенції 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру.

Закони та звичаї війни наразі становлять певну сукупність міжнародно-правових і моральних принципів, що регулюють права та обов'язки воюючих сторін та нейтральних держав під час війни з метою усунення найбільш жорстоких форм ведення бойових дій, покращення долі поранених, хворих та військовополонених, захисту мирного населення, недопущення надмірного насильства між ворогуючими сторонами стосовно як одне одного, так і осіб, які безпосередньо не беруть участь у воєнних діях [1, с. 82].

Основними правами, щодо яких відбуваються масові порушення під час збройних конфліктів, є: 1) право на життя, захист від катувань та нелюдського поводження; 2) право на справедливий судовий розгляд; 3) право на повагу до сімейного та особистого життя; 4) свобода вільного пересування; 5) право на свободу та особисту недоторканність; 6) свобода думки, совісті та релігії; 7) свобода мирних зібрань і асоціацій; 8) свобода об'єднань; 9) право на свободу слова і вираження поглядів; 10) право власності; 11) право на гідний рівень життя; 12) право на освіту; 13) протидія всім проявам дискримінації; 14) права внутрішньо переміщених осіб; 15) права жінок; 16) права дітей; 17) права людей з інвалідністю; 18) права вразливих груп населення; 19) право на участь в управлінні державними справами.

Тому Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи до них 1977 р. чітко встановлюють обов'язок сторін конфлікту захищати цивільне населення та цивільні об'єкти

від нападів. Так, згідно з п. 4 ст. 51 Додаткового протоколу I стосовно цивільного населення заборонено: «напади невибіркового характеру, а також напади в порядку репресалій, якими є напади, не спрямовані на конкретні військові об'єкти, напади, під час яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, що не можуть бути спрямовані на конкретні військові об'єкти, напади, під час яких застосовуються методи або засоби ведення воєнних дій, наслідки яких не можуть бути обмежені, як це вимагається згідно з цим Протоколом; і які, таким чином, у кожному такому випадку поражають воєнні об'єкти й цивільних осіб або цивільні об'єкти, не розрізняючи їх» [2, с. 184].

У контексті забезпечення прав людини в умовах військових конфліктів надзвичайно важливим є право на отримання гуманітарної допомоги. Згідно з положеннями ст. 30 Женевської конвенції (IV), особам, що перебувають під захистом, надається можливість звертатися до різних організацій, таких як держави-покровителі, Міжнародний комітет Червоного Хреста, національні товариства Червоного Хреста та інші, створені для отримання допомоги. Крім того, згідно зі ст. 55 Женевської конвенції (IV) окупаційна держава зобов'язана забезпечувати населення продуктами харчування та медичними матеріалами, навіть у випадку недостатньої кількості ресурсів на окупованій території. Держава-покровитель має право перевіряти стан постачання продуктів харчування та медичних матеріалів на окупованій території у будь-який час. Проте реальна ситуація в Україні не контролюється жодною світовою організацією, а окупаційні війська знищують все на своєму шляху.

Ще одним важливим порушенням є неможливість забезпечення повного доступу до освіти у зонах військових конфліктів, яке є серйозним порушенням прав людини, особливо дітей. Це завдає шкоди їхньому розвитку та майбутньому. Міжнародне гуманітарне право встановлює мінімальні стандарти у сфері прав людини, які не можуть бути порушені навіть у ситуації війни. Ці стандарти мають захищати права та гідність всіх людей, незалежно від обставин:

– особи, що не приймають участь у військових діях, за будь-яких умов зберігають за собою право на захист та гуманне ставлення без проявів дискримінації, повагу до їхнього життя, фізичну та моральну недоторканість;

– особи, що потрапили в полон унаслідок військових дій, мають право на отримання допомоги, листування з родиною, поваги до їхнього життя, гідності;

– сторони конфлікту обмежені в засобах ведення війни. Забороняється використовувати таку зброю, а також методи ведення бойових дій, що можуть призвести до не виправданих втрат;

– сторони військових конфліктів мають чітко розмежовувати комбатантів та цивільне населення і, якщо є можливість, уникати ситуацій, в котрих останнє ставало б об'єктом нападу та збройної агресії;

– забороняється використання фізичних та моральних катувань, тілесних покарань, а також жорстокого та нелюдського поводження;

– захисту підлягають поранені та хворі. Вони мають бути підібрані і забезпечені належним доглядом з боку тієї сторони конфлікту, під владою якої знаходяться [3].

Враховуючи викладене вище, можемо зробити висновок про те, що хоча повне дотримання прав людини є складним у збройних конфліктах, але доцільно прагнути мінімізувати втрати серед цивільного населення та уникати порушень фундаментальних прав та свобод людини. Міжнародні гуманітарні організації та механізми моніторингу мають відігравати важливу роль у сприянні дотриманню прав людини під час конфліктів, і не тільки опосередковану, а саме безпосередню.

1. Казначесв Д. Права людини в умовах збройного конфлікту (війни). *Міжнародна та національна безпека: теоретичні і прикладні аспекти : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 11 бер. 2022р.). Дніпро, 2022. С. 81–84.

2. Білозьоров Є. В., Кіндзера Р. І. Міжнародно-правовий захист мирного цивільного населення в умовах збройного конфлікту. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18. Економічні науки.* 2015. Вип. 30. С. 181–187.

3. Громовенко К. В. Особливості захисту прав людини в умовах збройних конфліктів. *Актуальні питання юридичної науки.* 2022. № 17. С. 101–107. URL : http://legalnovels.in.ua/journal/17_2022/14.pdf.